

FORSKNING I PÆDAGOGERS
PROFESSION OG UDDANNELSE

Redaktionelt

Perspektiver og stemmer i det pædagogiske felt

<https://tidsskrift.dk/FPPU>

FPPU | vol. 6 | no. 1 | 2022

issn 2446-2810

I dette temanummer sætter vi fokus på mangfoldige og til tider overhørte perspektiver og stemmer i det pædagogiske felt. Det omfatter børns og unges perspektiver, og perspektiver fra de voksne, som lever et liv i institutioner, der indebærer pædagogers hjælp og støtte.

At interessere sig for, lytte til og medinddrage menneskers egne stemmer har både politisk og faglig bevågenhed. Dette involverer således både pædagogiske ambitioner i praksis og forskningsmæssige bestræbelser på at indfange og tage afsæt i menneskers perspektiver, og hvilke dilemmaer og spørgsmål, som det også kan rejse. Men hvad betyder det egentlig at interessere sig for andres perspektiver, og hvordan kan man helt konkret indfange og lytte til andres stemmer? En opmærksomhed på børns, unges og voksne borgers perspektiver kalder på overvejelser om, hvad barnet, den unge eller den voksnes perspektiver i grunden er? Og hvilke dilemmaer og udfordringer der kan være med at begribe, fortolke og videreformidle disse perspektiver? Disse spørgsmål og mange andre behandler dette temanummer. Det er samtidig spørgsmål, som må stå åbne for videre diskussion og udforskning, fordi de liv, mennesker lever, og hvordan de oplever dem, løbende ombrydes.

Der er transnationalt og nationalt formuleret konventioner, bekendtgørelser og lovgivninger om børn, unge og voksne borgers ret til at blive hørt og have indflydelse på praksisser og processer, der vedrører deres liv og hverdag. Tilsvarende er der i den pædagogiske praksis og i det forskningsmæssige felt en betydelig interesse for børn, unge og voksne borgers perspektiver. Dette ses, når det løbende udforskes, hvilke muligheder der er for at arbejde og forske "med", "fra" eller "med afsæt i" børne-, unge- og borger perspektiver. Alligevel, er der stemmer og perspektiver som overses, overhøres og underprivilegeres, mens andre stemmer overprivilegeres i pædagogisk praksis såvel som i forskning. Det kan for eksempel være børn, unge og voksne, der ikke benytter verbalt sprog, eller som på andre måder kalder på andre og mere kontekstsensitive metoder ift. inddragelse. Med temanummeret sætter vi fokus på de erkendelser, der kan komme ud af at være optaget af børns, unges eller voksne borgers perspektiver på det hverdagsliv, de lever. En udtalt værdi er, at pædagogisk arbejde skal foregå i samarbejde med de børn, unge og voksne, som pædagoger skal opdrage, danne og drage omsorg for. Det er samtidig omdiskuteret, hvordan børn, unge eller voksne borgere bedst mødes og anerkendes som handlende aktører, hvor deres oplevelser og forståelser rent faktisk får indflydelse på de sociale og pædagogiske sammenhænge, de indgår i.

Når der rettes en pædagogisk opmærksomhed på børns, unges og voksne borgers perspektiver og stemmer, tilskynder det også til overvejelser om magt og kontrol i det pædagogiske og institutionelle rum. I børne-, unge- og borgernære indsatser kan der f.eks. stadig rejse sig dilemmaer om, hvilke perspektiver og stemmer, der i de indsatser privilegeres, og hvilke der underprivilegeres. Det omfatter også etiske overvejelser over, hvordan, hvor, og hvornår man nærmer sig børns, unges og voksne borgers perspektiver, og hvornår det i stedet bliver en del

af måder at regulere de involverede på. Og ikke mindst om og hvordan indsigter i børns, unges og voksnes perspektiver forandrer noget i den praksis, de er deltagere i eller ej.

De overvejelser opstår ikke kun i pædagogisk praksis, men også i pædagogisk forskning og i de forskningsetiske overvejelser. Her står overvejelser om forskningsmetoder til at belyse og synliggøre børns, unges eller voksne borgeres stemmer og perspektiver centralt. Der bliver også arbejdet forskningsmæssigt med metoder og tilgange, til at forsøge at begribe de ikke-sproglige, kropslige og sensorisk udtryk og erfaringer. Der er også kritiske diskussioner af, hvorvidt det overhovedet er muligt at "indfange" eller frembringe andres perspektiver eller stemmer, og hvordan et sådant fortolkningsarbejde kan foregå. Dette involverer blandt andet refleksioner over, om den andens stemme og perspektiv kan blive indfanget som et stabilt, autentisk fænomen, som er derude i verden og klar til at blive blotlagt med de rette metoder, eller om den andens perspektiv snarere er noget, der skabes i relationer mellem mennesker og mennesker og pædagogiske omgivelser.

Temanummeret indledes med artiklen: *Udsatte stemmer i institutionel forskning- metodiske og etiske refleksioner*. Her har Mette Rømer og Maja Müller fokus på de metodiske og etiske tilgange og dilemmaer, der er forbundet med at inddrage voksne i udsatte positioner i forskning. De tematiserer og diskuterer i et interaktionistisk perspektiv, hvordan de i egen forskning har inddraget voksne domfældte med udviklingshæmning og udsatte brugere på væresteder som informanter. Her belyser de spørgsmål om udsathed, hvad de institutionelle kontekster betyder for adgang og kontakt til feltets gatekeepers samt informanter. Forfatterne analyserer også konkrete interviewsituationer, der giver indsigt i de spørgsmål. De argumenterer for, at det felt for forskere såvel som studerende kalder på en nærhedsmoral og tilbagevendende at reflektere over, hvordan de deltagendes stemmer og perspektiver kan inddrages og gøres gældende.

Anne Mia Stenos og Gitte Lyng Rasmussens artikel: *At lytte på baggrunde i pædagogiske situationer – deltagelsesmuligheder for mennesker med handicap* tematiserer, hvordan der er nogle borgere med udviklingshæmning, der sjældent bliver involveret og lyttet til i forskning og pædagogisk arbejde, fordi de opfattes som "besværlige" at inddrage. Artiklen argumenterer imidlertid for, at det handler om, at metoderne til at inddrage disse mennesker skal gentænkes og justeres. Artiklen undersøger og reflekterer således over, hvordan man kan inddrage mennesker, der pga. deres vidtgående handicap ikke benytter et verbalt sprog? Gennem fænomenologiske antropologiske indsigter og empiriske eksempler fra § 108 bosteder, viser forfatterne, hvordan man – igennem en opmærksomhed på lyd – kan åbne sig for de nonverbale ytringer, som kan være betydningsfulde for, at også disse menneskers perspektiver kan inddrages i hverdagslivet. Artiklen diskuterer, hvordan perspektivet kan bidrage til en pædagogisk praksis, hvor man "lytter på baggrunde i den pædagogiske situation" med henblik på at åbne for andre udtryk end de verbale og herigennem øge deltagelsesmuligheder i hverdagslivet.

Temanummerets tredje artikel: *Borgerperspektiver på handicapområdet – interviews som en inddragende metode i forskning og i pædagogisk arbejde* af Lisa Koumaditis og Anthon Sand Jørgensen handler om æstetiske udtryksformer i interviews og fokuserer på, hvordan og i hvilken udstrækning vidensproduktion i pædagogikken og i handicapforskningen kan gøres med, af og for mennesker med udviklingshæmning. En af artiklens hovedpointer er, at det kræver en øget opmærksomhed og metodisk sensitivitet at få indsigt i hverdagslivet, sådan som voksne med udviklingshæmning beskriver det, og at det er forskere og pædagoger, som må tage ansvar for den vidensproduktion.

Benedicte Bernstorff retter i sin artikel: *Deltagelse – en ret, en pligt eller en institutionel mulighed for børn i dagtilbud* opmærksomhed mod begrebet deltagelse og de magtforhold, der eksisterer i de relationelle sammenhænge imellem pædagoger og børn i dagtilbud. Med begrebet ”underverdensopgør” analyserer Bernstorff situationer, hvor børn vælger at holde ”deltagelsespauser”, uden at det bliver synligt for pædagogerne. Artiklen peger således på temaer, der vedrører modstand og asymmetri i relationen mellem børn og voksne i det institutionelle hverdagsliv. Endelig diskuterer artiklen metodiske og teoretiske spørgsmål, som har betydning, når forskere forsøger at indfange børnehavebørns perspektiver på deltagelse. Her reflekteres bl.a. hvordan børns handlinger og ønsker om undertiden ikke at deltage, kan tolkes og forstås som subjektiv agens uden skelen til, om børnenes tilgange ud fra voksenforståelser kan synes uforståelige eller uhensigtsmæssige.

I artiklen *Studerendes skabelse af personlig teori om børneperspektiver i pædagoguddannelsens praktik* sætter Jimmy Krab, Kirsten Rigbolt og Randi Andersen fokus på, hvordan pædagogstuderende i praktikken arbejder med børneperspektiver og udvikler en personlig teori om børneperspektiver. Med afsæt i en kombination af Lave og Wengers antropologisk og sociologisk inspirerede læringsteori og Jarvis’ filosofisk eksistentielt inspirerede læringsteori, udfolder artiklen de studerendes refleksioner over det konfliktuelle og modsætningsfulde i praksis som forudsætning for deres læring. Artiklen sætter dermed fokus på de studerendes modsætningsfulde praksiserfaringer som udgangspunkt for læring på pædagoguddannelsen, og bidrager med et kritisk korrektiv til en instrumentel og kompetencemålstyret kvalifikationstænkning.

Christina Haandbæk Schmidt og Anna Busk Rasmussen bidrager i artiklen: *Når pædagoger giver stemme til børns stemmer* til et agential realistisk perspektiv på, hvordan et børneperspektiv kan anskues indenfor nyere teoridannelser på området, samt hvordan dette fænomen dermed kan forstås og håndteres indenfor pædagogisk praksis. Pædagogers stemmegivning udfoldes empirisk og diskuteres analytisk som det forhold, at pædagoger i bund og grund taler på vegne af børn, når de fortolker og formidler et børneperspektiv. Dette stiller selvsagt krav til pædagogens praksis, og artiklen peger på hvordan pædagoger retter, og bør rette, etiske opmærksomheder mod sig selv, når de arbejder med ”udgangspunkt i et børneperspektiv”, sådan som dagtilbudsloven tilsiger dem. Pædagogernes emergente lytning og deres fokus på situeret etik og samtykke fremhæves som væsent-

lige aspekter, ligesom perspektivet på børn som medundersøgere udpeges som en vej at gå i bestræbelserne på at give stemme til børns stemmer.

Udenfor for temanummeret er der denne gang tre artikler med, der sætter fokus på henholdsvis tværprofessionelt samarbejde i skolen, udbredelsen af koncepter og metoder i et nordisk perspektiv, og minoritetsforældre konstruktioner af kulturelle identiteter. I artiklen: *Et tværprofessionelt ansvar? – Det tværprofessionelle samarbejde mellem lærere og pædagoger i skolen i uddannelsesbekendtgørelser* af Sofie Sauzet analyseres tværprofessionelt samarbejde mellem pædagoger og lærere med udgangspunkt i uddannelsesbekendtgørelser til lærer- og pædagoguddannelsen fra 1986-2017. Sauzet viser, at der er sket en stigende specialisering og differentiering af samarbejdet, og at ambitionerne for, hvad det tværprofessionelle samarbejde forestilles at kunne skabe forandringer på, ligeså er intensivere. Sauzet viser, at ansvaret, der tillægges det tværprofessionelle samarbejde, er forstærket over tid. Dette gælder, både ansvaret hvad angår konkrete opgaver, men også ansvaret for at professionerne kender egen og andre professionsgruppers identitet og faglighed – og forskellene imellem dem. I forlængelse heraf forventes det i stigende grad også, at professionerne overskrider (egen) identitet og faglighed i tværprofessionelle løsninger på professionsgruppe-niveau.

Artiklen: *Utbredelse av konsepter i norske barnehager* giver et nordisk perspektiv på problematikken omkring, hvordan koncepter og standardiserede bliver udbredt indenfor daginstitutionsområdet. Åse Lund, Karianne Franck, Lise Juritsen, Jostein Paulgård Østmoen og Terese Wilhelmsen tager os i artiklen med til Norge, hvor mange af de koncepter, vi kender i dansk sammenhæng er udviklet. Forfatterne har gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt 206 børnehaver i 45 kommuner, hvor børnehaverne har angivet hvilke koncepter, de anvender, samt deres begrundelser herfor. De viser, at udbredelsen af koncepter er stor, at den enkelte børnehave bruger en variation af koncepter, men også, at børnehaverne i høj grad har en fleksibel og selektiv anvendelse af koncepter og metoder. Et andet væsentligt fund er, at der er betydelige sammenhænge mellem benyttede koncepter og den kommune, som børnehaven ligger i. En pointe, der rejser væsentlige spørgsmål om og til det kommunale styringsniveau – også i Danmark.

Den sidste artikel i dette nummer er skrevet af Shpresa Basha og har titlen *Minoritetsforældres konstruktion af kulturel identitet ved deltagelse på en flerkulturel skolefestival*. Artiklen tematiserer, med udgangspunkt i et empirisk studie på en skolefestival i Norge, hvordan minoritetsforældre konstruerer kulturelle identiteter og hvordan de oplever skolefestivalen som et samlingssted, der åbner for interaktion imellem minoritets- og majoritetsforældre. Med afsæt i teoretiske begreber som identitet, essentialisme og hybriditet og kritisk forskningslitteratur finder Basha at skolefestligheder *kan* virke mobiliserende for forhandlinger på tværs af kulturelle forskelligheder. Artiklen leverer et nuanceret blik på festivaler og pointerer at skoler har en opgave i at fremme inklusion og styrke eleveres samfundsmæssige tilhør. En sådan opgave er kompleks og kan ikke alene løftes ved en skolefestival én gang om året, men kræver flere fora hvor kulturelle identiteter kan forhandles.